

Plädering 4 november 2015 - mål nr T 7855-12

1. En fråga av grundläggande betydelse i detta mål är System 3R-koncernens marknadsvärde i december 1993. Hade koncernen ett mycket betydande marknadsvärde eller var värdet – som Industrifonden gör gällande – i själva verket obefintligt. Det är en bedömning som får genomslag i samtliga led i prövningen. Vi kommer därför att inleda med några iakttagelser om marknadsvärdet i ljuset av vad som framkommit i målet.
2. Vi kommer därefter att behandla de omständigheter som ledde fram till Ramsbros undertecknande av rättshandlingarna den 2 och 3 december 1993.
3. Vi kommer därefter påvisa att Börje Ramsbro undertecknat rättshandlingarna den 3 december 1993 under omständigheter som medför att rättshandlingarna är ogiltiga, samt att Industrifonden hade god vetskap om dessa omständigheter, och vidare att Industrifonden på ett rättsstridigt sätt förvärvat aktierna i System 3R vilket medfört en obehörig vinst på Ramsbros bekostnad.

Marknadsvärdet

4. Värdet av ett företag är självfallet ytterst vad någon, på en öppen marknad, är villig att betala. Men det förutsätter att det finns en öppen marknad.
5. Det har framgått i målet – vilket jag kommer att återkomma till - att ägarskiftet i System 3R-koncernen vid årsskiftet 1993/94 inte genomfördes under marknadsmässiga omständigheter. Det förelåg nämligen inte en öppen marknad. För att nå ett effektivt rättsligt skydd för gäldenärer och pantsättare i situationer som den aktuella, så krävs en värdering utifrån gängse kriterier av ett marknadsvärde.
6. Under målets gång har vi sett ett flertal olika värderingar av System 3R-koncernen. Det är emellertid visat (i aktbilaga 234) att utgångspunkten för det övertagande av System 3R som skedde vid årsskiftet 1993/94 var en *substansvärdering*, dvs. en värdering baserad på historisk redovisningsinformation om skillnaden mellan företagets tillgångar och skulder. Det har dessutom framkommit av uppgifter från Mats Staffas, att Håkan Nordquist givit honom i uppdrag att ta fram en substansvärdering baserad på situationen att företaget var försatt i konkurs.

7. En substansvärdering tar sin utgångspunkt i balansräkningen, dvs. en fryst bild av tillgångar, skulder och eget kapital på bokslutsdagen. Det är en ögonblicksbild som löpande förändras, och generellt brukar det bokförda värdet i balansräkningar utgöra ca 30 % av ett företags totala värde.
8. En substansvärdering är med andra ord ett dåligt mått på marknadsvärdet av ett igångvarande företag, med anledning av att den inte tar hänsyn till hur företagets tillgångar används, eller företagets framtida avkastning. Den inkluderar alltså inte sådana värden och tillgångar som inte inryms i balansräkningen – som exempelvis värdet av varumärken, patent, säljorganisation och marknadsetablering.
9. Det är intressant och relevant – eftersom det under vittnesmålen i denna förhandling kontinuerligt talats om stora och betydande värden av just varumärket System 3R, affärsidén 1 minute set-up, Macro-patentet, den välfungerande säljorganisationen och de på marknaden väletablerade produkterna.
10. Av just den här anledningen, är en substansvärdering inte heller en adekvat eller vedertagen värderingsform som nyttjas vid en försäljning av ett företag. Det mest korrekta värdet fås istället genom en avkastningsvärdering, dvs. en värdering som bygger på företagets framtida avkastning och tar hänsyn till poster såväl inom som utom balansräkningen, däribland affärsidéer, konkurrenskraft och marknadsutveckling.
11. Av vår skriftliga bevisning (bankens beslutsunderlag samt diverse brevkorrespondens, bl.a. aktbilaga 129-133 och 245) framgår att flera stora bolag som Sandvik och Uddeholm visat intresse för System 3R, att Karolin Invest AB tagit en direktkontakt med banken för att visa sitt intresse, och inte minst så visade det amerikanska bolaget Internovo ett stort intresse. Det har framgått av de flertalet brev som bolagets VD, Klaus Mengelbier-Hinze, skickade till banken och till och med till Stockholms TR. Det har också framgått av vittnesmålen från Börje Ramsbro, Mats Staffas och inte minst Klaus Mengelbier-Hinze själv.
12. Men som framgått under målet fick inte Internovo – trots upprepade försök – någon chans att ens komma i närheten av några reella förhandlingar och allra minst en budgivning.

13. Industrifondens påstående att marknadsvärdet var precis vad som erlades, nämligen 1 krona, är inte verklighetsförankrat. Deras utgångspunkter och slutsatser är snedvridna, och jag kommer i det följande att redogöra för varför.
14. Industrifondens påstående utgår främst från tesen att presumtiva köpare värderar marknadsvärdet utifrån soliditeten; att en köpare i princip aldrig skulle åsätta ett underkapitaliserat bolag ett högre marknadsvärde. Det här är en tes som flera vittnen i målet – bl.a. Kjell Öhrström, Nicholas Giannotte, Klaus Mengelbier-Hinze och Mats Staffas – bestämt tillbakavisat.
15. Marknadsvärdet är, som jag var inne på tidigare, inte synonymt med bolagets balansräkning eller soliditet. Som också framgått av vittnesmålen från Jan Bergwall, Nicholas Giannotte, Klaus Mengelbier-Hinze och Kjell Öhrström, styrs marknadsvärdet självfallet av konjunkturen på marknaden, men därutöver handlar det om ett bolags långsiktiga intjäningsförmåga, om starka varumärken, om värdefulla patent, om säljorganisation, konkurrens och marknadsandelar. Det handlar om framtidens potential och möjligheter.
16. Viktigt att uppmärksamma är att frågan om värdet inte är densamma som finansiering.
17. Om vi då reflekterar över hur det faktiskt såg ut vid den relevanta tidpunkten 1993/94, har vi kunnat konstatera att System 3R – som tidigare genomfört stora åtgärdsprogram i syfte att hantera den dåvarande marknadssituationen – var på uppgång. Resultaten började förbättras, och företaget arbetade utifrån ett starkt marknadsföringskoncept baserat på Börje Ramsbros uppfinning Macro – en produkt som dessutom tog företaget in i serieproduktion och öppnade dörren för helt nya marknader. Lågkonjunkturen hade börjat vända, och som även Sparbanken själva har angett i sina interna dokument, var marknads- och framtidsutsikterna goda.
18. Vi har under målets gång återkommande fått höra vad System 3R:s värde och tillgångar bestått i, och vad de fortfarande än idag består i; Varumärket 3R, uppfinningen Macro, och den väletablerade affärsidén One minute set-up. Jan Bergwall har förklarat att System 3R kort och gott bygger på bra produkter med en bra distributionskanal där Macro, tillsammans med One minute set-up, har skapat förutsättningarna för en väletablerad, duktig säljorganisation som kan bära ut dessa lönsamma produkter på marknaden. Jan Bergwall kunde under sitt vittnesmål också

konstatera att System 3R:s genomsnittliga årsomsättning stadigvarande är direkt eller indirekt baserad på Macro. Jan Bergwall kunde dessutom konstatera att han, i sin roll som VD, inte nämnvärt påverkat System 3R:s uppgång eller nedgång på marknaden under exv. 2002 eller 2009, på samma sätt som Håkan Nordquists entré inte var anledningen till bolagets uppgång 1994 (även om Nordquist under gårdagen gärna ville ta på sig den bedriften).

19. Nicholas Giannotte har i det här sammanhanget förklarat hur System 3R:s affärsverksamhet fungerar; hur de med hjälp av 3R:s filosofi, identitet och varumärke har byggt upp en oerhört stor och livslång kundbas, fångat marknadsandelar och på så sätt säkrat sin produktion och försäljning.
20. Det här är faktorer som alla måste betraktas och värderas utifrån en potentiell förvärvares ögon. System 3R var välkänt och, även under den här tidpunkten, var System 3R helt dominerande på marknaden i USA. Och under hela detta händelseförlopp har produktionen aldrig stått stilla och varumärket har aldrig skadats.
21. Kjell Öhrström har förklarat att potentiella köpare av en internationellt känd produkt, på en internationell marknad, kan finnas såväl vertikalt som horisontellt. KPMG har även i sin värdering från 1995 betonat att System 3R besitter ett värde som industriella köpare sannolikt värderar mycket högt. En mogen produkt, som kan användas för all tänkbar industri, som dessutom har en stark marknadsställning – det kan till och med jag förstå, utan att vara särskilt insatt i industrivärlden, att det kan kombineras och utvecklas på en mängd olika sätt.
22. I det här sammanhanget är det intressant vad Håkan Nordquist berättade under sitt vittnesmål avseende den försäljning som ägde rum 2001. Han beskrev hur det maskintillverkningsföretag som förvärvade System 3R, såg synergieffekter i den teknologi som 3R besitter och som i synnerhet möjliggjorde en utveckling på systemsidan. Det är intressant eftersom vi känner igen det resonemanget. Det är nämligen exakt det som Klaus Mengelbier-Hinze berättade under sitt vittnesmål, när han förklarade vilken potential i System 3R som Internovo och deras bakomliggande finansierare såg under 1993. I den teknologi som System 3R hade, såg Internovo en ny utvecklingspotential inom robotteknik och de hade till och med ett tilltänkt företag för vilken den här teknologin kunde kombineras med, och växa. Klaus Mengelbier-Hinze betonade här vilken väsentlig betydelse ett grundpatent har för den här typen

av förvärv – det säkrar en enorm tillväxt genom den insyn man får i alla efterkommande patent.

23. Så åter igen finns anledning att betona att ett bolags värde måste skiljas från dess finansiering.
24. Industrifonden har vid flera tillfällen påtalat den patenttvist som under en längre tid pågick mot System 3R:s huvudkonkurrent Erowa. Industrifonden har härvid påtalat att patenttvisten medfört mycket stora osäkerheter för bolaget och därför mycket negativt påverkat bolagets värde. De har därvid också länge uppehållit sig vid vad som hade kunnat hända om System 3R helt förlorat den här tvisten.
25. KPMG har i sin värdering från 1995 (aktbilaga 236) beaktat denna osäkerhetsfaktor som patenttvisten enligt deras bedömning medfört. Med anledning av detta har KPMG justerat sitt initiala värdeintervall på 74-113 miljoner kronor, till 58-87 miljoner kronor. De har också – som sagt – understrukit att en industriell köpare skulle åsätta koncernen ett högre marknadsvärde.
26. I vittnesmål med Jan Bergwall och Åke Hjalmarsson har framkommit att System 3R, under hela denna tvistiga period, alltid producerat och sålt sina produkter och alltså inte vid något tillfälle stoppats av den pågående tvisten. Jan Bergwall kunde även förtydliga att patenttvisten endast berörde den tyska marknaden – dvs. System 3R:s än idag absolut minsta marknad – och Nicholas Giannotte kunde intyga att patenttvisten inte överhuvudtaget påverkat marknaden i USA – dvs. System 3R:s absolut största och mest framgångsrika marknad.
27. Klaus Mengelbier-Hinze kunde därtill, utifrån sin långa erfarenhet av företagsförvärv, berätta att patenttvister av detta slag inte är något ovanligt – och särskilt inte när det gäller grundpatent i stil med Macro.
28. Det har av Jan Bergwalls vittnesmål även framkommit att patenttvisten avslutades av den nuvarande ägaren Georg Fischer, som enligt uppgift också är den som betalat en förlikningssumma till Erowa. Håkan Nordquist kunde i sitt vittnesmål intyga att den nuvarande ägaren köpt System 3R år 2001 för ett belopp på nära 324 miljoner kronor. Enligt hans utsaga betalades ett skadestånd på 70 miljoner kronor. Vi kan då alltså konstatera att den nuvarande ägaren köpt System 3R till ett betydande belopp,

trots pågående patenttvist och att säljarna vid detta tillfälle åtminstone erhållit omkring 255 miljoner kronor i köpeskilling.

29. Vi kan också konstatera att det vid förvärvet 2001, är första gången som det reella marknadsvärdet kommit fram i samband med en reell marknadssituation. Och även om värdet 2001 möjligen inte är samma som vid den för målet relevanta tidpunkten 1993, så omfattar förvärvet samma bolag, med samma varumärke, samma grundpatent och samma väletablerade säljorganisation och marknadsandelar. Verksamheten som sådan förändrades inte under perioden 1994-2001. Det tillkom en ny ledning och det tillkom en ny finansiering. Värdet – i verksamheten – var detsamma. Och som vi också kan konstatera – när man förvärvar ett företag så köper man verksamheten och dess värde, man köper oftast inte ledningsgruppen och helst inte heller dess kreditupplägg.
30. Mot bakgrund av detta är Kjell Öhrströms värdering med ett värdeintervall på 150-200 miljoner kronor, inte orealistisk. Det är ett värdeintervall som dessutom bekräftats av flera parter – dåvarande ekonomichefen Mats Staffas fann Öhrströms värdering fullt rimlig – Jan Bergwall uppgav i sitt vittnesmål ett uppskattat värde om 100-150 miljoner kronor – Nicholas Giannotte uppgav i sitt vittnesmål ett värde om 30-40 miljoner dollar (vilket med den reduktion han sedan gjorde på 15 % landar på omkring 220 miljoner kronor) – Klaus Mengelbier-Hinze uppgav i sitt vittnesmål att han, vid ett förvärv 1993, inte trodde att de skulle komma under beloppet 150-200 miljoner kronor.
31. Samtliga var medvetna om den höga skuldbelastning som System 3R hade vid den här tidpunkten. Samtliga var medvetna om den pågående patenttvisten. Det här är självfallet ungefärliga uppskattningar, men de är lämnade i vittnesmål av personer med stor erfarenhet av branschen, stor erfarenhet av företagsvärdering, och god inblick i System 3R. Den samlade bilden av dessa vittnesutsagor är alltså att en ordnad försäljning av System 3R-koncernen 1993 skulle ha genererat en markant högre köpeskilling än den 1-krona som erlades.
32. Kjell Öhrströms värdering har av motparten kritiserats för att anlägga ett backspegelperspektiv. Han har dock tagit fasta på den prognostisering av intjäningsförmåga och framtida avkastning som en potentiell förvärvare skulle ha sett 1993. Att han sen ser till den faktiska utvecklingen, förtar inte dess relevans.

33. Dessa värden är emellertid värden som Industrifonden försöker att förminska, gömma undan och bortse ifrån. Till sin hjälp tar de kontrollbalansräkningar och substansvärderingar. De pratar om styckförsäljningar – att enstaka poster inte skulle generera något värde vid en försäljning. Det kan vi nog kanske hålla med om. Men det är ju inte det vi pratar om här. Vi pratar värde och verklighet – de pratar finansiering och bokföring. Men det var ju aldrig tal om att sälja en maskin eller en fastighet eller rätten till namnet för den delen. Det var tal om att sälja verksamheten – en igångvarande verksamhet – inkluderat varumärket – inkluderat patent och teknologi – inkluderat marknadsandelar – inkluderat kundbasen. Alltså – inkluderat hela värdet.
34. Vid en samlad bedömning av vad som framkommit i målet får det anses ställt utom allt tvivel att System 3R-koncernen vid en ordnad försäljning skulle ha åsatts ett mycket betydande marknadsvärde.
35. Vi ska komma ihåg att försäljningar av företag inte är något ovanligt fenomen, och det finns företagsmäklare som inte gör annat än detta. Därför finns även utarbetade och vedertagna sätt att genomföra en företagsförsäljning på. Inledningsvis brukar information om företaget samlas och en marknadsrelaterad värdering görs. Fas två brukar sedan omfatta själva marknadsföringen som inkluderar ett prospekt – som sedan aktivt marknadsförs genom annonser, utskick och direktkontakter med potentiella intressenter. När de bästa spekulanterna sedan identifierats, påbörjas eventuella budgivningar och slutförhandlingar. Ett letter of intent brukar normalt skrivas och slutligen utarbetas ett detaljerat köpeavtal.
36. Omständigheterna i det här målet skiljer sig dock markant från detta sedvanliga tillvägagångssätt.
37. Det upprättades nämligen aldrig något prospekt. Det gjordes inte någon marknadsvärdering och det skedde aldrig någon marknadsföring. Någon kontakt med potentiella intressenter togs inte, och någon budgivning kom aldrig till stånd. Faktum är att det inte ens finns ett köpeavtal. Det är förvånande – eftersom vi vet att det vid den här tidpunkten fanns många intressenter.
38. Det ligger sedan i sakens natur att det inte med säkerhet går att uppskatta ett exakt marknadsvärde som hade åsatts i en reell marknadssituation. Vi kommer senare att återkomma till uppskattningen av den obehöriga vinsten, men det kan redan nu

konstateras att det även vid en mycket försiktig bedömning – utan tvekan rör sig om en oerhörd diskrepans mellan vederlaget på 1 krona, och ett marknadsvärde på flera tiotals miljoner.

39. Det är enligt Ramsbro av stor vikt att det marknadsvärde som här aktualiseras beaktas vid tillämpningen av de rättsregler som ska ge balans och skydd till en svag och exponerad part i olika affärstransaktioner. Om man med hänvisning till balansräkningar och substansvärderingar kan negligera ett sådant reellt värde, då urholkas det avsedda skyddet. Vi kommer att återkomma till detta.
40. Men då måste vi klargöra varför det här marknadsvärdet vi talar om, inte kom fram? Ett genomgående tema när vi hört flera av de vittnen som kallats av Industrifonden är att det var ägaren Börje Ramsbros sak att ta fram köpare. Om bolaget skulle ha haft något värde, då skulle han väl också ha lyckats få fram köpare eller delägare? Och det verkar ju vara en fullt rimlig ståndpunkt. Men ser man till det händelseförlopp som ledde fram till avtalshandlingarna den 3 december 1993, så blir det uppenbart att Börje Ramsbro inte gavs en reell möjlighet till att göra detta.

Angående Ramsbros försök att få in nya delägare

41. I april 1992 ställde Sparbanken i samband med utvidgade krediter krav på Börje Ramsbro att han, dels på eget initiativ och dels på förslag från banken, skulle bredda ägandet och tillföra nytt kapital, samt att Sparbanken skulle få inflytande över ledningen.
42. Det står klart att ägaren i detta läge var beroende av bankens medgivande och medverkan för att få till stånd en ny ägarkonstellation.
43. Vad gör då Börje Ramsbro? Under 1992 avvaktar han, på inrådan av den av Sparbanken tillsatta VD:n Erik Andersson, för att det åtgärdsprogram som flera vittnen berättat om skulle få effekt så att marknaden och resultaten började vända uppåt. Något som ju också skedde.
44. Börje Ramsbro inleder sedan i början av 1993 förhandlingar med Företagskapital och Produra, men som vi hört sade banken under sommaren nej till detta upplägg. Ramsbro inleder då istället en diskussion med Internovo i augusti 1993, vilket han rapporterar om till banken, som dagen därpå säger blankt nej och uppmanar honom i

- brev (aktbilaga 173) med mycket bestämda ordalag att avsluta sin kontakt med företaget.
45. Bankerna väljer under den här tiden istället att rikta krav mot Börje Ramsbro om att aktierna i Holding skulle överlämnas för 1 krona med en option till återköp under 1993 – om han under den perioden lyckades hitta andra finansiärer. Det säger sig självt – som Ramsbro framhöll i sitt förhör – det är inte möjligt att hitta en finansiär när banken övertagit ägande och rådighet över bolaget. Han avvisade därför det kravet.
 46. Industrifonden har i sin sakframställan och under målets gång – mot bakgrund av att System 3R:s grundläggande problem skulle vara Börje Ramsbro själv – beskrivit att bankerna ställt krav på att Ramsbro inte skulle ha någon fortsatt del i verksamheten och att det ur affärsmässig synvinkel var bättre för bankerna att försätta koncernen i konkurs än att låta Ramsbro vara med och påverka dess framtid. Industrifonden har därvid gjort gällande att Internovo, av denna anledning, inte var en intressant förhandlingspart från bankens perspektiv.
 47. Internovo har emellertid tydligt redogjort för sitt förslag – i brev den 17 november resp. 1 dec direkt till bankerna, samt i vittnesmålet som Klaus Mengelbier-Hinze lämnade förra veckan – ett förslag som gick ut på att helt lösa koncernens lån hos bankerna, utan de omfattande nedskrivningar som banken erbjudit Nordquist och Företagskapital. Bankerna hade alltså möjligheten att få lånen lösta och samtidigt, för att använda raka termer, bli av med Börje Ramsbro och hela System 3R-koncernen. Exakt det förslag som vi förstått var precis det som banken önskade sig. Utan ett finansiellt engagemang i bolaget, skulle banken inte heller haft anledning att engagera sig i bolagets personal och ledning. Den finansiella rekonstruktion och dess tillhörande villkor som Industrifonden upprepande hänför sig till, hade alltså inte behövt se ut som den till sist gjorde.
 48. Lars-Ove Håkansson ville, när han hördes i målet, inte ens kännas vid något Internovo. Av den skriftliga bevisningen och av förhöret med Internovos VD står det dock helt klart att Internovo gjorde mycket energiska försök att komma till en dialog med banken. Det är också mycket tydligt att bolaget konsekvent blev bortmanövrerat. Det är också mycket tydligt att det var banken som bestämde hur och framförallt vilka förhandlingar som skulle föras – Börje Ramsbro hade ingenting att säga till om.
 49. Det finns här anledning att lyfta fram ett centralt moment som förklaringsgrund i det relevanta händelseförloppet – konflikten med den på Sparbankens mandat tillsatta

VD:n; Erik Andersson och styrelseordföranden i International; Kjell Brändström. Vi har inte endast av Ramsbro, utan av flera vittnen, fått höra om denna konflikt.

50. Av vittnesförhöret med Lars-Ove Håkansson framgick att han aldrig besökt företaget System 3R och inte heller haft någon kontakt med de anställda. Nicholas Giannotte, Jan Bergwall och Mats Staffas har emellertid bekräftat hur illa kontakterna mellan Erik Andersson och den viktiga säljorganisationen på de utländska marknaderna fungerade. Det är alltså bekräftat att Börje Ramsbros starka reaktion och vilja att komma tillrätta med den problematiska situationen med bankens tillsatta ledning, hade sin grund i ett reellt och överhängande problem för System 3R. Därtill har också framgått att Erik Andersson och Kjell Brändström frångick de viktiga spelregler som de enats om, och som utgjorde grunden för Ramsbros och Anderssons skilda funktioner.
51. Detta var något som Börje Ramsbro fortlöpande försökte föra en dialog med bankerna om, men han fick inget gehör. Hans agerande var således inte ett uttryck för likgiltighet inför det villkorade kreditavtalet från april 1992, utan en drivkraft av omsorg för sitt livsverk, över vilket han blev mer och mer förtvivlad när han inte fick någon som helst respons.
52. Den del av personalen som var på plats vid den här tidpunkten och som har vittnat i det här målet, har alla berättat att Kjell Brändström aldrig intog en neutral ståndpunkt gentemot Börje Ramsbro. Lars-Ove Håkansson bekräftade i sitt vittnesmål att han mottog information om Börje Ramsbro och System 3R – endast från Kjell Brändström. Konflikten kan därmed sägas ha förmedlats till banken ur ett något ensidigt perspektiv.
53. Börje Ramsbros utköp av de immateriella rättigheterna under juni 1993 var ett – låt säga misslyckat – försök att stärka sin position, bli hörd, och inte minst respekterad.
54. Det ska här inflikas att detta utköp aldrig har gjorts för egen vinning – det är om inte annat den kostnadsfria licensen som avtalet också reglerade ett bevis på – och den symboliska summan om 50 000 kronor var inte en värdering av dess egentliga värde. Det finns inte heller någonting i målet som antyder att Börje Ramsbro vid en försäljning av bolaget skulle ha behållit dessa rättigheter. Det som framkommit i målet om Börje Ramsbros försök till överenskommelser vittnar istället om motsatsen. Det var för honom en självklarhet att rättigheterna – under normala förhållanden – skulle finnas inom bolaget.

55. Börje Ramsbro behandlades dock inte som en normal bankkund med stora krediter. Det framgår av såväl dokumentation som av vittnesmålen – inte minst av Lars-Ove Håkansson och Hans Dirtoft – att banken, eller snarare bankerna, var rasande på Börje Ramsbro – en aversion som grundade sig på hans invändningar mot Kjell Brändström och Erik Andersson. Som Industrifonden uttryckte det – Ramsbros agerande betraktades som en krigsförklaring och Börje Ramsbro blev en fiende – som behandlades därefter.

När Håkan Nordquist och Företagskapital kommer in i bilden

56. När Börje Ramsbro inleder en diskussion med Håkan Nordquist och Företagskapital i början av september står det klart att utgångspunkten – vad man nu än väljer att kalla den – var att de tre parterna skulle äga en tredjedel var. Håkan Nordquist och Företagskapital skulle tillskjuta nytt kapital. De introducerades för bankerna och påbörjade sedan sina diskussioner och förhandlingar.
57. Det framgår av förhöret med Börje Ramsbro att han var imponerad av Håkan Nordqvists kunskap och kompetens och såg mycket positivt på möjligheten till en ägarkonstellation med Nordqvist och Företagskapital.
58. Nordqvist och Företagskapital träffar dotterbolagscheferna i september och som framgår av såväl Nordqvists som Ramsbros vittnesmål så blir Nordqvist under oktober månad även introducerad för facket och styrelsen i Holding som blivande delägare med Ramsbro.
59. Av Nordqvist och Dirtofts uppgifter framgår emellertid att de redan i sina kontakter med bankerna under september fick helt klart för sig att någon kommande ägarkonstellation med Ramsbro inte var aktuell. Av protokollet från Företagskapitals styrelsemöte den 7 oktober (aktbilaga 60) framgår också att Ramsbro är avfärdad som delägare i diskussionerna. Av Nordqvist och Dirtofts vittnesmål framgår att förhandlingar fortsättningsvis förs med bankerna under hösten.
60. Då Ramsbro emellertid fått en positiv respons från banken skriver han ett brev till Lars-Ove Håkansson den 6 oktober 1993 (aktbilaga 240) där det anges att han annullerar köpet av patent och varumärken.
61. I beslutsunderlag av den 18 november (aktbilaga 246) som vi tittat på, framgår att Sveatornet då framförhandlat den rekonstruktion som är utgångspunkt för det

ägarskifte som sker påföljande år. Upplägget förutsätter att ägaren säljer sina aktier för 1 krona. Det är så att säga den pusselbit som ännu inte är på plats.

62. Håkan Nordqvist och Börje Ramsbros uppgifter är samstämmiga i det avseendet att det är i början av november vid ett möte på Företagskapital med Dirtoft och Nordqvist som Ramsbro får beskedet från dem att han är utesluten som delägare i det planerade förvärvet.
63. Enligt Börje Ramsbros minnesbild ägde mötet rum den 10 november. Det i hast sammankallade mötet har föranletts av att Holdings ordförande den 9 november fått ett krav från Lars-Ove Håkansson att aktierna i Holding och de immateriella rättigheterna ska överlämnas för 1 krona.
64. Den 15 november upprepas kravet och samma dag begär Sparbanken Holding i konkurs för lånet på 25 miljoner kronor. Att konkursansökan är avsedd att sätta press på Ramsbro kan svårligen betvivlas.
65. Det har bekräftats av vittnesmålen från Nordqvist och Dirtoft att det i mötena den 29 november och 1 december 1993 – som låg till grund för 2 december-avtalet – inte fanns något förhandlingsutrymme; den med bankerna framförhandlade rekonstruktionen förutsatte att Ramsbro släppte kontrollen över aktierna för 1 krona. Skillnaden mellan den 2 och 3 december-avtalen är i och för sig inte helt obetydlig; det förstnämnda är villkorat av en fredlig uppgörelse med bankerna. Ett villkor som Börje Ramsbro såg som någon form av sista halmstrå. Det ändrades ju dock till att en sådan överenskommelse skulle ha träffats i den version som skrevs på den 3 december, där optionen till Sparbanken också var utbruten.
66. Han hade sedan början av 1993 sökt ägarlösningar men inte givits något handlingsutrymme av bankerna. När han introducerade intressenter som bankerna syntes godta förhandlade de fram ett övertagande som uteslöt honom och ställde honom inför ett undertecknade under konkurshot.

Angående rättsstridigt tvång m.m.

67. Vad har då dessa omständigheter för rättslig relevans?
68. Undertecknandet av optionen påverkar inte ägandet och det gör inte heller fullmakten att rösta för Ramsbros aktier. Däremot får Ramsbro – om rättshandlingarna skulle

anses giltiga – anses ha frånhänt sig kontrollen över sitt ägande i System 3R-koncernen.

69. Rättshandlingarna är dock enligt Ramsbro ogiltiga med åberopande av 29 § rättsstridigt tvång och ocker (31 § avtalslagen). Optionen är vidare ett förbehåll om förverkande av pant som är ogiltig enligt 37 § avtalslagen. Optionen är i vart fall ogiltig som stridande mot panthavarens omsorgsplikt och grunderna för 37 § avtalslagen, då den genomdrivs under konkurshot i syfte att de pantsatta aktierna skulle kunna tillägnas utan realisation av dessa på en med tillbörlig omsorg anordnad offentlig auktion.
70. Bestämmelsen i 29 § avtalslagen är tillämplig när någon genom hot om att företa en åtgärd som i sig är laglig, tilltvingar sig en *obehörig förmån*. Denna obehöriga förmån kan tillkomma även annan än den som utövat tvånget (Adlercreutz, Avtalsrätt I, 10 upplagan, s. 243 med där gjorda hänvisningar).
71. Professor Per Samuelsson har i det av oss åberopade rättsutlåtandet (bilaga 4 till stämningsansökan) anfört att bedömningen av om ett hot är tillåtet eller ej enligt bestämmelsen i 29 § avgörs av vad slags rättshandling som hotet avser och vad hotet syftar till att influera. Med utgångspunkt från att rättshandlingarna den 3 december 1993 tillkommit genom hot att inte ta tillbaka en för ändamålet gjord konkursansökan, med syfte att framkalla en vederlagsfri överlåtelse av egendom, finner han att bestämmelsen i 29 § avtalslagen är tillämplig. Ståndpunkten att rättshandlingarna är giltiga kan därmed enligt Per Samuelsson svårligen försvaras (rättsutlåtandet s. 8f).
72. Har de förutsättningar som Samuelsson lägger till grund för sin rättsliga slutsats stöd i vad som framkommit i målet? Vi menar att den frågan ska besvaras jakande.
73. Det kan – som jag nyss var inne på – knappast betvivlas att konkursansökan var taktisk i den meningen att den tillkommit för att driva igenom den lösning som tidigare framförhandlats mellan bankerna och de nya delägarna.
74. Avtalet och optionen den 3 december syftade till att säkerställa förvärvet av System 3R-koncernen som genomfördes av Nordqvist, Företagskapital och Industrifonden i början av 1994. Det sambandet framgår även av avtalet som Nordqvist och

Företagskapital samma dag träffade med bankerna (aktbilaga 61). Avtalet skulle säkerställas genom att avhända Börje Ramsbro kontrollen över sitt ägande.

75. *Optionen* var i detta sammanhang av central betydelse för genomförandet av det vederlagsfria förvärvet. Den skulle – som de nya ägarna tydligt artikulerade i skatteprocessen – säkerställa att koncernen kunde övertas utan pantrealisation. Och den låste – som det också har sagts affären.
76. Att rättshandlingarna tillkommit på grund av konkurshotet kan inte heller betvivlas. Börje Ramsbro har beskrivit den situation han befann sig i inför undertecknandet av avtalsdokumenten som att han hade *"pistolen mot pannan"*. Det har raljerats en hel del om detta. *"Vi har inte sett någon pistol "* etc. Jag tror att det i själva verket fångar ganska väl den upplevelse han hade av att stå mellan att vederlagsfritt släppa ifrån sig sitt livsverk eller att riskera en konkurs för bolaget. Och det kan inte heller betvivlas att han aldrig hade skrivit på utan konkurshotet.
77. Det ska tilläggas – mot påståendet att Ramsbro i detta läge biträtts av kvalificerat ombud – att Mikael Nordlander när han hördes starkt betonade den begränsade inblick och mycket begränsade information som han hade i ärendet. Han hade inte tillgång till någon värdering och hade inte utformat avtalstexten som han även i alla avseenden fann undermålig.
78. När det gäller fråga om *otillbörlig förmån* är värdet avgörande. Om System 3R-koncernen vid ingåendet av rättshandlingarna den 3 december 1993 hade ett obefintligt eller obetydligt värde, ja då är ett sådant rekvisit inte uppfyllt. Men om koncernen – som vi inledningsvis utvecklade - redan vid ägarskiftet i realiteten hade ett mycket betydande marknadsvärde, då står värde och vederlag i ett så uppenbart missförhållande att otillbörlighetsrekvisitet får anses uppfyllt. Till bedömningen hör också att ju större obalansen är, ju tydligare blir momentet av otillbörlighet för berörda aktörer. Med hänsyn till den trängda situation som Ramsbro befann sig i, är vid en sådan diskrepans även 31 § avtalslagen tillämplig.
79. Då fråga är om att pantsatt egendom har tillägnats - där panthavarens option utgör ett centralt moment, finns anledning att även åberopa förbudet mot förverkandeklausuler i 37 § avtalslagen och panthavares omsorgsplikt. Pantsatta onoterade aktier ska ju enligt grundprincipen realiseras på en med vederbörlig omsorg anordnad offentlig

auktion. När fråga är om aktier i en internationell koncern så skulle det vara fråga om en sådan ordnad försäljning som vi diskuterat i detta mål.

80. Det är av stor principiell och praktisk betydelse att även sådana ekonomiska värden som inte syns i ett bolags balansräkning beaktas vid tillämpningen av de avtalsrättsliga reglerna. Den omständigheten att det inte går att med säkerhet fastställa ett exakt marknadsvärde vid vederlagsfria värdeöverföringar kan inte innebära att de skulle ligga utanför de här åberopade avtalsrättsliga reglernas skyddsintresse.
81. Rättshandlingarna den 3 december 1993 är alltså med hänsyn till här berörda moment – den genom konkurshotet tilltvingade otillbörliga förmånen – ogiltigt. Enligt vårt synsätt är det avgörande om dessa moment föreligger och inte vad Ramsbro säger eller hur han bedömer situationen. När det sedan gäller bekräftelsen till Håkan Nordqvist av avtalet den 3 december 1993, så har denna förklaring ingen sådan tredjemansverkan att det förhindrar Börje Ramsbro att inta en annan position i förhållande till Industrifonden.
82. Det kan dessutom tilläggas att Ramsbro till flera berörda personer givit uttryck för att fråga är om påskrift under hot för att komma över aktierna för 1 krona. Se t.ex. brev till Uno Alfredéen den 25 januari där det också framgår att de haft ett samtal angående detta samma dag (aktbilaga 253).
83. Uno Alfredéen hade i sin dubbla egenskap av ordförande i Företagskapital och Industrifonden god inblick i förutsättningarna för det förvärv som Industrifonden genomförde i januari 1994. Förutom att han hade mycket god inblick i System 3R redan i början av 1993 så var han - som framgår av styrelseprotokollet den 7 oktober och arbetsutskottets protokoll av den 15 november 1993 – väl insatt i förutsättningarna; bl.a. att Ramsbro kunde tvingas sälja sina aktier för en krona som framgår i dokumentet (aktbilaga 62). Även Industrifondens VD var – som framgår av dokumentet informerad och tog ställning till investeringen, vilket även Hans Dirtoft bekräftade när han hördes.
84. Ramsbro var även – som han berättade i sitt förhör – uppe hos Uno Alfredéen i Industrifondens lokaler i december 1993 efter undertecknandet och framförde att han genom ett otillbörligt hot om konkurs förmått skriva på rättshandlingarna. Och han hade – som jag nyss sa, fått telefonsamtal och brev med samma uppgifter från Ramsbro i januari 1994 – innan Industrifondens förvärv genomfördes. *Då även*

diskrepansen mellan värde och vederlag måste ha stått klart har Industrifonden haft inblick i de omständigheter som konstituerar oaktsamhet.

85. Då rättshandlingarna; avtal och option, är ogiltiga blir det övriga åtgärderna i det stegvisa övertagandet inte att betrakta som formaliteter. Beträffande bolagsstämmoprotokollet av den 3 december – som aldrig hållits och som skrivits på i efterhand och som dessutom har samband med en ogiltig rättshandling – är det ingen reell bolagsstämma; den saknar verkan och därmed även allt vad styrelsen beslutar (NJA 2008 s 796).
86. Därmed blir redan på denna grund försäljningen av aktierna i International ogiltig.
87. Då Nordquist varit med och fattat beslut i Holdings styrelse den 28 januari 1993 om en vederlagsfri överföring av 1/3 av Holdings aktier till eget bolag, och Hans Dirtoft varit med och fattat beslut om vederlagfri överföring av de återstående aktierna i International till Företagskapital som han företräder, och Industrifonden vars värdepappersportfölj hans bolag förvaltar, har de haft ett sådant väsentligt mot Holding stridande intresse i frågan att de är jäviga enligt 8:10 då gällande 1975 års ABL.
88. De har därtill - liksom den tredje styrelseledamoten - genom den vederlagsfria överlåtelsen av Holdings aktier fattat sådant beslut till nackdel för bolaget som strider mot den lojalitetsplikt som kommer till uttryck i ABL 8:13. Beslutet är ogiltigt enligt 8:14. De har företagit rättshandlingar för bolaget som innebär sådant befogenhetsöverskridande att rättshandlingen enligt ABL 8:14 är ogiltig i förhållande till den avtalskontrahent som insåg eller bort inse att befogenheten överskreds. Industrifonden har haft en sådan insikt. Det innefattar också en sådan vederlagsfri värdeöverföring som utgör olovlig utdelning.

Yrkandet

89. Förstahandsyrkandet utgår ifrån det reella marknadsvärde vi menar förelåg vid tiden för den förmögenhetsöverföring som skedde i januari 1994. Överföringen av de 30 000 aktierna i International innebar att Industrifonden tillägnade sig en ägarandel utgörande en tredjedel av System 3R-koncernen. Det är klarlagt att detta är de aktier som återfinns i Industrifondens årsredovisning 1993/94 (aktbilaga 96) och detta har även bekräftats av Hans Dirtoft.

90. Som framgått av styrelseprotokollet den 28 januari 1994 (aktbilaga 3), var aktiefördelningen vid den här tidpunkten den att Håkan Nordquist förvärvade 35 000 aktier, Företagskapital förvärvade 25 000 aktier och Industrifonden förvärvade 30 000 aktier. I det läget motsvarade Industrifondens andel en tredjedel av det totala antalet aktier. Det värde som tillägnats dem är därmed en tredjedel av System 3R:s uppskattade marknadsvärde vid tidpunkten för transaktionen (värdetidpunkten). Förmögenhetsöverföringen innebar en motsvarande förlust för Börje Ramsbro såsom ägare av aktierna i Holding.
91. Som framgått under målet har System 3R värderats av bl.a. Sparbanken, KPMG och civilekonomen Kjell Öhrström. Enligt Sparbanken hade koncernen vid den relevanta tidpunkten ett marknadsvärde på 115 miljoner kronor, exklusive de immateriella tillgångarna. KPMG uppgav värdeintervallet 74-113 miljoner och justerat värde 58-87 miljoner kronor. Denna värdering beaktade dock inte heller de immateriella tillgångarna i någon större utsträckning. Det ska därför också beaktas att koncernen såldes till ett reellt marknadsvärde år 2001, som då uppgick till 325 miljoner kronor.
92. Enligt den värdering som utförts av Kjell Öhrström bedömdes värdet år 1993 ligga i spannet 150-200 miljoner kronor. Det är också ett värdeintervall som bekräftats av flera parter i målet, inte minst av Internovo; den intressent som i det aktuella skedet var villig att betala ett belopp inom det angivna spannet. Eftersom det inte med exakthet går att utröna ett specifikt marknadsvärde, har vi lagt oss i mitten; 175 miljoner kronor. 58,3 miljoner kronor utgör således en tredjedel enligt sist nämnda värdering.
93. Yrkandet är också angivet enligt *principen om major includit minor*, dvs. det större rymmer det mindre.
94. Andrahandsyrkandet utgår istället ifrån att ersättning i vart fall ska utgå motsvarande den ersättning som Industrifonden erhöll vid försäljning av aktieposten i International år 1999.
95. Som framgått av Industrifondens årsredovisning 1999/2000 erhöles en vinst på den angivna försäljningen till ett belopp om 17,5 miljoner kronor. Vid den nyemission som genomfördes under februari 1994, bidrog Industrifonden med 6 miljoner kronor, en kostnad som således ska dras av den erhållna köpeskillingen. Industrifondens realiserade vinst uppgick år 1999 således till 11,5 miljoner kronor.

Ang. tredjemansskada

96. Holding har i enlighet med vad som angivits i grunderna en fordran på Industrifonden för den obehöriga vinst som Industrifonden gjort på Holdings bekostnad genom förvärvet av de 30 000 aktierna i International.
97. Industrifonden har genom förvärvet gjort en vinst som är obehörig då den strider mot gällande rätt - och den obehöriga vinsten har gjorts inte endast på Holdings, utan också på Börje Ramsbros bekostnad.
98. Kärnan i obehörig vinst-principen är en möjlighet till korrigerig av obehöriga förmögenhetsöverföringar. Denna möjlighet till korrigerig måste beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, kunna avse inte endast en berörd juridisk person utan också ägaren. En rad starka skäl talar för en sådan tillämpning i detta fall.
99. Börje Ramsbro var vid överlåtelsen 100 % ägare till Holding vid beaktande av ogiltigheten.
100. Holding likviderades utan beaktande av kravet mot Industrifonden.
101. Förvärvet och den obehöriga vinsten har ett mycket nära funktionellt samband med de ogiltiga rättshandlingarna den 3 december 1993 – som direkt avsåg Börje Ramsbros ägande som fysiker. Det visar tydligt det mycket konkreta och närliggande intresset.
102. Ett ytterligare mycket tydligt uttryck för det närliggande och konkreta intresset som tydligt demonstrerats i detta mål; att hela System 3R – patent, varumärken och affärskoncept – är Börje Ramsbros intellektuella skapelser.
103. I de fall där en aktieägare innehavt aktiemajoriteten och blivit personligt berörd av ingreppet och aktierna sjunkit i värde så är ägaren att betrakta som offer i konventionsrättslig mening och ska åtnjuta skydd för sina konventionsrättigheter i relation till ingreppet (Agreexim m fl mot Grekland). En sådan omständighet som gör att skyddet gäller även den bakomliggande ägaren är att bolaget har likviderats och inte själv kan föra sin talan (GJ mot Luxemborg).

104. Konventionsaspekterna ska beaktas då även civilrättsliga principer ska tolkas konventionskonformt för att ge ett inhemskt adekvat äganderättsskydd.
105. En avslutande synpunkt som i sig är ett ytterligare stöd för att tillämpa obehörig vinstprincipen som korrigeringsprincip, är att den som drabbats är en entreprenör som var ett med sitt företag och vars uppfinningar och kommersiella drivkraft har skapat stora vinster och arbetstillfällen runt om i världen. Samma entreprenör som fick lämna sitt livsverk utan vederlag.